

УДК 338.439

Кизимишин Н.М.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В умовах євро інтеграційної спрямованості розвитку України виникла необхідність теоретичного обґрунтування, визначення складу і структури системи інструментів державної підтримки та розробки організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю регіонів України. Для визначення наявного стану інноваційної діяльності в регіонах України було проведено обстеження інновацій за європейською методологією CIS. Воно було запроваджено з метою моніторингу інноваційної діяльності в Європі, а також для кращого розуміння інноваційних процесів і аналізу впливу інновацій на економіку, включаючи такі показники, як конкурентоспроможність, зайнятість, економічне зростання та структуру торгівлі.

Ключові слова: регіон, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю, обстеження інновацій.

Кузумышын N.

MODERN PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT REGIONS OF UKRAINE

In the context of euro integration direction of development of Ukraine became necessary theoretical justification, determining the composition and structure of instruments of state support and development of organizational methods of management of innovative activity of regions of Ukraine. To determine the current state of innovation in the regions of Ukraine, a survey of innovation for European methodology CIS. It was introduced in order to monitor innovation in Europe, as well as a better understanding of the innovation process and analyze

the impact of innovation on the economy, including such factors as competitiveness, employment, economic growth and trade patterns.

Keywords: region, innovation, management innovation, the survey of innovation.

Кизимишин Н.М.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

В условиях евро интеграционной направленности развития Украины возникла необходимость теоретического обоснования, определения состава и структуры системы инструментов государственной поддержки и разработки организационно-методического обеспечения управления инновационной деятельностью регионов Украины. Для определения текущего состояния инновационной деятельности в регионах Украины было проведено обследование инноваций по европейской методологии CIS. Оно было введено с целью мониторинга инновационной деятельности в Европе, а также для лучшего понимания инновационных процессов и анализа влияния инноваций на экономику, включая такие показатели, как конкурентоспособность, занятость, экономический рост и структуру торговли.

Ключевые слова: регион, инновационная деятельность, управление инновационной деятельностью, обследования инноваций.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасному етапу розвитку світової економіки характерна системна інтеграція держав, концентрація міжнародного капіталу, інтеграція світових ринків і глобалізація господарської діяльності. В таких умовах для успішного економічного розвитку найважливішими стають науково-технічні фактори та інтелектуалізація основних факторів виробництва.

За висновками фахівців саме високий стан розвитку наукоємних і високотехнологічних галузей промисловості забезпечує сучасне економічне та технологічне домінування країн Європейської Співдружності, США та Японії. Уряди цих держав у пошуку конкурентних переваг усвідомили важливість і виняткове значення інноваційної сфери діяльності та перейшли до агресивної інноваційної політики шляхом державної підтримки і проведення спеціальних державних програм. За висновками науковців [1] такі заходи дозволять зробити потужний технологічний ривок національним компаніям, і забезпечать ще більший розрив по всіх макроекономічних показниках цих країн у порівнянні з іншими. Утворені за допомогою заходів державної підтримки центри інноваційного розвитку мають стати «локомотивами» регіонів та територіальних об'єднань.

Стратегічним напрямом держави стає сприяння інноваційній діяльності, змістом якої має стати розробка і виведення на ринок нових товарів, розробка і впровадження нових технологій, створення і застосування нових знань.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемами розвитку інноваційної діяльності займалися як закордонні так і вітчизняні вчені: М. Браун, П. Друкер, А. Пригожин, Б. Санто, Й. Шумпетер, А. Амоша, В. Головатюк, Ю. Зубенко, Ю. Іванов, С. Кацура, Г. Кореняко В.П. Соловйов та інші [1–7]. Незважаючи на різноманіття дослідницьких інтерпретацій проблеми управління розвитком інноваційної діяльності, не до кінця вивченими залишаються питання, пов'язані з інтеграцією національної системи управління інноваційною діяльністю в загальноєвропейську систему.

Цілі статті. Метою статті є необхідність адаптації національної інноваційної системи до конкурентного середовища ЄС та генерації відповідних цілей і стратегій розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для вирішення такого завдання в нашій країні вже створено підґрунтя шляхом запровадження законодавчої та нормативної бази. Прийнято Закони «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про державні цільові програми», «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій», «Про індустриальні парки», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукову і науково-технічну діяльність» [8–15], та інші закони і постанови спрямовані на активізацію інноваційного розвитку [16–18].

Враховуючи євро інтеграційний напрямок розвитку нашої країни виникає необхідність теоретичного обґрунтування, визначення складу, структури системи інструментів державної підтримки та розробки її організаційно-методичного забезпечення управління інноваційною діяльністю регіонів України.

Сучасний стан національної економіки вимагає від вітчизняних виробників значних витрат на впровадження та реалізацію інновацій, що зменшує рівень інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств. Необхідно також враховувати перевагу політичних реформ нашої держави та фактичну відсутність структурних

реформ, які могли б сприяти інтенсивним перетворенням економіки України, від виробництва продукції сировинної групи (яка становить близько 40%), до виробництва наукомістких товарів і послуг з високою часткою доданої вартості на основі наукової та високотехнологічної продукції.

На цьому шляху в нашій країні Законом «Про наукову та науково-технічну діяльність» передбачено бюджетне фінансування розміром не менше 1,7% ВВП [8]. Незважаючи на те, що видатки на наукову і науково-технічну діяльність є захищеними статтями видатків Державного бюджету України, динаміка виконання цього показника має негативний характер.

Серед наявних негативних наслідків, можна визначити, наявну динаміку показника витрат на дослідження та розробки у відсотках до ВВП. Цей статистичний показник за 2004–2006 рр складав більше 1%, а за період 2012–2014 рр. – менше 0,7%.

Як наявний негативний чинник відзначимо показник кількості дослідників у розрахунку на 1000 зайнятого населення, за яким наша країна нижче не тільки від економічно провідних країн світу та Європи, а й від країн сусідів – конкурентів: Росії, Угорщини, Польщі, Словаччини, Чехії.

Необхідно відзначити, в Україні спостерігаються негативні тенденції як в обсягах, так і в структурі за джерелами фінансування науки. Скорочується частка витрат підприємницького сектору, у той час, як країни члени ЄС за обсягами витрат на дослідження у ВВП, мають високий рівень фінансування саме за рахунок цього джерела.

В сучасних наукових дослідженнях інноваційного розвитку значну увагу приділено формуванню певного механізму управління інноваційною діяльністю. Так О. Кондрашов [19] та О. Шкільник [20] пропонують організаційно-економічні механізми регулювання інноваційної діяльності, на відміну М. Крупка [21] та С. Онишко [22] розглядають фінансово-кредитний та фінансовий механізми забезпечення інноваційного розвитку.

Але, незважаючи на значну кількість досліджень інновацій та їх впливу на соціально-економічний розвиток економіки, малодослідженими залишаються проблеми, пов'язані з розробкою механізмів раціонального державного регулювання інноваційної діяльності в галузі її допустимих меж, цілей, завдань та методів.

Індикатором успішної інвестиційної політики держави має стати показник – частка державних асигнувань в наукові дослідження і розробки, яка в країнах ЄС в середньому становить 34% від загального обсягу витрат.

Необхідно зазначити, що результатом наукової діяльності є нематеріалізовані знання, які можуть бути представлені в різних формах: інформація про нові відкриття, теорії, гіпотези, методи, які зафіксовані в наукових публікаціях, звітах; технології, втілені в технічній документації, інструкціях, кресленнях, специфікаціях; дослідні зразки нових матеріалів та обладнання [21].

Складна та неоднорідна природа наукових знань та інноваційної діяльності ускладнює можливість кількісного вимірювання та оцінки. Незважаючи на широке розповсюдження процесного підходу до визначення інновацій, їх розуміння як кінцевого результату процесу перетворення наукового знання здобуло більш практичного використання. Методологія системного опису інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах, рекомендації з яких були прийняті створеною в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) групою експертів, за показниками науки і техніки і зазначені в розробленому нею «Керівництві Фраскати» [2].

Отримання прибутку від інновацій, як кінцевий результат діяльності, обумовлює потенційну зацікавленість суб'єктів господарювання у здійсненні інноваційного процесу, проте ризикованість, значні фінансові витрати та порівняно великий строк окупності створюють об'єктивну необхідність здійснення регулюючого впливу держави. При цьому здійснення зазначеного впливу повинно реалізовуватись в межах дії ринкових механізмів, що обумовлює необхідність застосування інструментів державного регулювання, в тому числі податкового.

Для визначення наявного стану інноваційної діяльності в Україні було проведено обстеження інновацій за європейською методологією CIS. Загалом воно було запроваджено з метою моніторингу інноваційної діяльності в Європі, а також для кращого розуміння інноваційних процесів і аналізу впливу інновацій на економіку, включаючи конкурентоспроможність, зайнятість, економічне зростання та структуру тор-гівлі.

По результатах означеного обстеження в Україні за період 2008–2010 рр. було визначено, що здійснювати інновації підприємствам перешкоджали численні фактори. У таблиці 1 представлено фактори які за визначенням керівників підприємств суттєво впливали на їхнє

рішення розвивати інноваційні проекти або стримували здійснення інноваційної діяльності протягом трьох років.

Перші три – фінансові, за результатами обстеження мають найбільш значний вплив. У більшості випадків інновація є дорогим заходом і підприємства, що виконують науково дослідні роботи, повинні вкладати кошти в технічне обладнання та заробітну плату висококваліфікованого персоналу. Такі витрати є досить високими і не гарантують швидку окупність.

Таблиця 1
Розподіл підприємств за найбільш суттєвими чинниками, що перешкоджали здійсненню інновацій (% від загальної кількості обстежених підприємств) *

Чинники	Інноваційні підприємства	Неінноваційні підприємства
Відсутність коштів у межах підприємства	7,8	16,3
Відсутність фінансування за межами підприємства	4,6	8,7
Занадто високі витрати на інноваційну діяльність	6,2	12,0
Відсутність кваліфікованого персоналу	1,5	3,4
Відсутність інформації про технології	1,0	2,1
Відсутність інформації про ринки	0,8	1,9
Труднощі знаходження партнерів інноваційної діяльності	2,4	5,3
На ринку домінують певні підприємства	3,9	7,1
Незначний попит на інноваційні товари чи послуги	1,9	4,2
Немає необхідності у зв'язку з попередньою інноваційною діяльністю на підприємстві	1,1	2,0
Непотрібно у зв'язку з невизначеним попитом або немає попиту на інновації	1,8	5,7

* сформовано за даними джерела: [23]

Наступні чотири – це фактори, які взаємопов'язані зі співробітництвом та інформацією, а також із наявністю кваліфікованого персоналу. Ще два фактори можна віднести до ринкових чинників: домінування певних підприємств (сильні конкуренти), невизначений попит на інноваційні товари або послуги.

Аналізуючи вплив інноваційної діяльності на національну економіку, можна визначити, що практика найбільш розвинених країн світу засвідчує, що соціально-економічний розвиток суспільства перебуває в чіткій залежності від використання інтелектуальної власності. Характеризуючи регіональний розподіл інноваційної діяльності в Україні неможливо не відзначити значну наявну асиметрію. Так лідери за показ-

ником «Обсяг реалізованої інноваційної продукції у % до загального обсягу промислової продукції» Сумська, Полтавська, Закарпатська області випереджають аутсайдерів Дніпропетровську, Рівненську, Хмельницьку, Чернігівську області майже в 10 раз (табл. 2).

Таблиця 2

Інноваційна діяльність промислових підприємств
за регіонами України у 2014 році *

Регіон	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн. грн.	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	всього, од	у % до загальної кількості промислових підприємств		всього, млн. грн.	у % до загального обсягу промислової продукції
Україна **	1609	16,1	7695,9	25669,0	2,5
Вінницька	46	14,2	796,5	664,1	2,3
Волинська	30	10,8	192,5	316,6	2,5
Дніпропетровська	109	13,4	825,2	1563,1	0,7
Донецька	45	14,6	516,1	1018,0	1,7
Житомирська	48	12,5	60,6	255,2	1,4
Закарпатська	16	6,0	16,6	837,6	8,4
Запорізька	108	22,9	339,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	95,8	883,2	3,8
Київська	66	11,6	122,1	897,4	2,2
Кіровоградська	49	17,3	93,0	504,4	2,9
Луганська	16	12,2	35,1	38,0	0,2
Львівська	129	16,4	219,7	731,9	2,1
Миколаївська	67	19,9	606,8	363,8	1,5
Одеська	67	16,8	323,9	698,7	2,4
Полтавська	33	8,0	348,5	6519,5	8,9
Рівненська	45	14,9	11,4	134,6	0,8
Сумська	46	17,6	587,7	2610,7	10,4
Тернопільська	36	14,9	57,4	133,4	1,7
Харківська	191	22,4	711,1	2609,8	3,8
Херсонська	54	24,2	90,5	657,8	5,4
Хмельницька	38	11,0	133,1	162,8	0,9
Черкаська	37	10,6	30,4	556,3	1,6
Чернівецька	34	15,6	68,8	81,7	2,0
Чернігівська	32	13,1	106,4	151,7	1,0
м.Київ	168	21,7	1306,8	1748,6	2,0

* сформовано за даними джерела: [23]

** без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Це дуже значне розмежування, яке неможливо подолати без втручання держави або інших зовнішніх чинників.

Аналізуючи дані звіту Всесвітнього економічного Форуму про глобальну конкурентоспроможність слід відмітити, що рейтинг України за підіндексом «Інновації» у 2012–2013 рр. знизився до 71-го місця проти 52-го у 2008–2009 рр. [24].

Найявний стан інноваційної діяльності України не можна рахувати задовільним, тому потрібен пошук нових ефективних заходів впливу на процес розвитку. Для виявлення напрямків підтримки інновацій, які слід рекомендувати запроваджувати нашій державі, необхідно провести аналіз тенденцій та проблем інноваційного розвитку України як об'єкта державного управління.

Висновки. Аналіз показників розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності дозволив визначити основні складові науково-інноваційної діяльності для визначення стану та сучасних тенденцій даної сфери національного господарства та оцінки впливу її на економічний розвиток.

До основних факторів, які впливають на впровадження та ефективність інноваційної діяльності можна виділити :

- техніко-економічні: нестача власних коштів, великі витрати на нововведення, значні ризик, тривалий термін окупності;
- регуляторні та маркетингові: недостатня фінансова підтримка держави, недосконала законодавча база, низький попит;
- організаційні: низький розвиток комунікацій для кооперації з іншими підприємствами;
- інформаційні: брак інформації наявних ринків збуту, нестача інформації про нові технології.

Наявна асиметрія стану інноваційної діяльності потребує додаткового дослідження на рівні регіонів.

1. Браун М. Теория и измерение технического прогресса / М. Браун. – М. : Изд. «Статистика». – 1971. – 208 с.
2. Амоша А. И. Украина и её регионы на пути к инновационному обществу : монографія в 4-х т. / А. И. Амоша и др.; под общ. ред. В. И. Дубницького и И. П. Булеева. – Донецк: Юго-Восток, 2011. – Т. 1. – 572 с.
3. Зубенко Ю. Д. Концепция системного подхода в государственном прогнозировании научно-технологического развития / Ю. Д. Зубенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iee.org.ua/files/alushta/12-zubenko-konz_systemnogo_podhoda.pdf.

4. Іванов Ю. Б. Розвиток регіонів України в умовах формування економіки знань : монографія / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, В. М. Остапенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2012. – 392 с.
5. Інноваційний розвиток регіонів, питання теорії та практики: Монографія Соловійов В. П., Корняк Г. І., Головатюк В. М. – К.: Фенікс, 2008. – 224 с.
6. Кацура С. Н. Становление инновационной системы в Украине : национальный и региональный аспекты : монографія / С. Н. Кацура; НАН України, Ін-т економіки пром-сти. — Донецьк, 2011. – 504 с.
7. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт [пер. с англ. А. Н. Нестеренко]. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
8. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 № 1977-ХІІ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
9. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22.05.2003 №850-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/850-15>.
11. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 02.10.2012 № 5407-V // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5407-17>.
12. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 №1621-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.
13. Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 09.04.2004 № 1676-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1676-15>.
14. Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 №5018-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.
15. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
16. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку» від 13.07.1999 № 916-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки» від 14.05.2008 № 447 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-p>.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми впровадження і застосування грід-технологій на 2009-2013 роки» від 23.09.2009 №1020 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1020-2009-p>.
19. Кондрашов О. М. Основні напрями та пріоритети інноваційної діяльності в промисловості України : монографія / О. М. Кондрашов. – К. : Наук. світ, 2002. – 292 с.
20. Шкільнюк О. М. Організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03

Збірник наукових праць «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 11 (41). – Ч. 3. – Луцьк : Луцький НТУ, 2014.

«Економіка і управління національним господарством»/ О. М. Шкільнюк. – Київ, 2008. – 22 с.

21. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / М. І. Крупка. – Київ, 2003. – 40 с.
22. Онишко С. В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / С. В. Онишко. – Київ, 2004. – 38 с.
23. Інноваційна діяльність промислових підприємств України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm
24. Звіт Всесвітнього економічного Форуму // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.argest.com.ua/razvitie-transporta-v-ukraine/>